„RADOMER-KIELCER LEBEN" 19 (159) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" יאָהרגאַנג פֿיערטער ...25 גראָשען

הײַנט 10 זײַטיג.

אדרעס
פֿון „ראַדאָמער-קעלצער לעבן"

Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

Oddział w Kielcach.

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

אַנאָנסען פּרײַזן!
איין מילימעטער שורה: פֿאַר'ן טעקסט 20 גר.
" " " אין " 40 "
" " " נאָכ'ן " 18 "
די ערשטע און לעצטע זייט ענטהאַלטען 8 שפּאַלטען
אין טעקסט 4 "

ראַדאָם פֿרײַטאָג י"ח אייר ת"פ"ז פֿאַר'ן אַנהאַלט פֿון טעקסט אין די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע נישט פֿעראַנטוואָרטליך 20-go maja 1927 r.

א האַרציגען ברכת-מזל-טוב און פֿיל גליק וואונשען מיר אונזער בּעאַמטען
הלל מאַרימונד צוליב זיין חתונה
מיט פרל' **טאַשא בּראָמבּערג**
פֿון אָפּאַטאָוו
די פֿערוואַלטונג פֿון דער בּאַנק קרעדיטאָווא אין קעלץ.

אַ ברכת מזל-טוב און פֿיעל גליק
וואונש איך מיין פֿריינד
י. מ. רײַזמאַן צוליב דער פֿערלאָבונג
פֿון זיין טאָכטער **פעלא**
מיט ה' **דוד בּעאַטוס**
געציל גאָלדגרוב
קעלץ.

Z Okazji zaręczyn koleżanki naszej
p. **Felicji Rajzmanówny**
z p. **Dawidem Beatusem**
składają serdeczne życzenia.
Koleżanki i koledzy.
Personel nauczycielski szkoły
p. S. Rajzmanowej i personel szkoły
„Laor" w Kielcach.

א האַרציגען ברכת מזל-טוב וואונש איך מיין פֿריינד און חבר, דירעקטאָר און מאַניסטראַט-לאַווניק ה' **י. מ. רײַזמאַן** צוליב דער פֿערלאָבונג פֿון זיין טאָכטער **פעלא** מיט ה' **דוד. בּעאַטוס** פֿון קאַליש.
בנימין לעוו קעלץ.

א האַרציגען ברכת-מזל-טוב וואונשען מיר דער פֿאַמיליע **רײַזמאַן** צו דער פֿערלאָבונג פֿון זייער טאָכטער **פעלא** מיט ה' **דוד בּעאַטוס** פֿון קאַליש.
חיים שלום ליכטענשטיין
עם פֿרוי און קינדער. קעלץ.

בברכת מזל-טוב הנה ועתיד מזהיר בארץ אבותנו אנו מברכים את ידידי משפחת **ריזמן** לרגלי אירושי בתם הנכבדה מרת **פעלא** את בחירת לבה מר **דוד בעאטוס** מקאליש. קעלץ.
שרה ואלמר ארליך ובהם **מאַניע.**

א האַרציגען ברכת מזל-טוב ווינשען מיר אונזער שוואָגער און ברודער **יוסף לערער** צו דער פֿערלאָבונג פֿון זייער טאָכטער **פרײַדע** מיט **אבא האַכמאַן** קעלץ.
יעקב מענדעלעוויטש
מיט פֿרוי קעלץ

Z okazji zaręczyn naszej kochanej kuzynki **Loli Balickiej** z p. **Eljaszem Zyskindem** z Końskich życzymy wiele szczęścia.
Mordkowiczowie i Fidlerowie Brzezany.

Z intencji zaręczyn syna mego **Eljasza** z p. **Lolą Balicką** z Kielc życzę wiele szczęścia.
Sara Zyskind
Końskie.

Z okazji zaręczyn naszego brata i szwagra **Eljasza** z p. **Lolą Balicką** z kielc życzymy szczęścia na tej nowej drodze życia.
Chmielniccy Końskie
Zyskindowie Radomsko

LOLA BALICKA Kielce
ELJASZ ZYSKIND Końskie
ZARĘCZENI
w maju 1927 r.

Z okazji zaślubin naszego kolegi i współpracownika p. **Henryka Marymunda** z p. **Tosią Bromberżanką** życzymy szczęścia i harmonji.
Personel Kieleckiego Banku Kredyt. w Kielcach.

טאָשע בּראָמבּערג הלל מאַרימונד
אָפּאַטאָוו קיעלץ
חתונה געהאַט
19-טען מאַי 1927.

צו דער פֿאַרלאָבונג פֿון אונזער ליבען זוהן
לייביש האַכנבוים מיט פרל' **חנה קאַרמאַן**
...
עלטערן **אברהם** עם פֿרוי **האַכנבוים.**

צו דער פֿאַרלאָבונג פֿון אונזער ליבען ברודער, שוואָגער און פֿעטער **לייביש** מיט פרל' **חנה קאַרמאַן**
ווינשען מיר א האַרציגען מז"ט זאָל זייער נייער לעבענס-וועג זיין בעלויכטען מיט שטראַהלען פֿון א גליקליכע צוקונפֿט.
יענטעלע, יוסיל און **סאַלעמאָן זינגמאַן**
בעלגיע און בראַסעל.

צו דער פֿאַרלאָבונג פֿון מיין ברודער און שוואָגער
לייביש האַכנבוים מיט פרל' **חנה קאַרמאַן**
...
בערקע מיט זיין פֿרוי ... פּינקערשטיין.

Ważne dla Kielc i okolicy.

Niniejszem zawiadamiam Sz. Klijentelę, iż został otworzony, fabryczny skład moich wyrobów w Kielcach ul. **Sienkiewicza 29 (Gmach Hotelu Polskiego).**

Z obstalunkami proszę się zwrócić do przedstawiciela mego p. **M. CUKIERMANA,** Kielce ul. **Sienkiewicza 29.**

Z poważaniem
Dr A. OETKER Oliwa.

א יודישע פאלק'ס-שולע אין ראדאם דארף אונבעדינגט געשאפען ווערען.

די פראגע, וועלכע מיר בעריהרען יעצט אויף די שפאלטען פון אונזער צייטונג, איז שוין פיל מאהל בעהאנדעלט געווארען. קיין נייעס. קיין שים לעזונג. אבער אויף אט דער פראגע איז נאך ביז היינט נישט געגעבען געווארען אין די פראגע צוליב איהר שטענדיגער אקטועלקייט און איהר אייביג קאלאסאלער בעדייט מאהנט צו יעדער צייט א בעשייד, און א ענטשפרעכענדען ענטפער.

די פראגע בעלאנגט און איז נוגע דער ערציהונג, דער עלעמענטארער איוסבילדונג פון אונזער אונטערוואקסענדער געגעראציע, פון אונזער קומענדיגען יונגען יודישען דור, פאר וועמען קיינער טראכט נישט און קיינער זארגט נישט. נאך קיינער ביז היינט אין אונזער שטאדט האט זיך ערנסט נאך נישט פערקלערט, אז ס'וואלט נויטיג געווען אויפצובויען, צובעשאפען א יודישע פאלקס-שול פאר די הונדערטער יונגע קינדער פון דער אונבעמיטעלטער, פון דער אונפערמעגליכער קלאס, וועלכע זאלען דארט בעקומען פאר אומזיסט א יודישע און וועלטליכע ערציהונג. מיר האבען יודישע פארשטעהער, פערזארגער'ס און אלערארט כלל-טהוער, אבער קיין איינעם פון זיי איז נאך אפילו נישט אויפן געדאנק געקומען, אז אינ'ם גאנצען פראגראם פון זייער געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט איז פערגעסען געווארען אריינצושטעלען א געוויסער פרט, טאקי איינער פון די סאמע וויכטיגסטע און נויטיגענדיגסטע, וואס איז דער מקור, איינער פון די עיקרים, אויפ'ן געביעט פון קולטור און ערציהונג.

ניטא אין ראדאם — א שטאדט, וואס צעהלט צווישען דער אלגעמיינער בעפעלקערונג בערך איבער דרייסיג טויזענט יודישע נפשות, — קיין איין יודישע פאלקס-שולע, וואס זאל האבען געשאפען געווארען פון דער יודישער געזעלשאפט אין געהערען אלס דאס אייגענטום, אלס רכוש פאר דער געזעלשאפט. ביז'ן היינטיגען טאג האט זיך נאך נישט געפונען די יעניגע יודישע אינסטיטוציע, אדער ארגאניזאציע, וואס זאל זיך האבען געווידמעט אזא קולטורעלע און אידעאלע ארבייט, ווי עס איז דאס אויפשטעלען, דאס אויפבויען א יודישע פאלקס-שולע. וואו א הוק די רעליגעזע און יודיש היסטארישע למודים. זאלען אויך געלערענט ווערען וועלטליכע למודים אין ברייטסטען מאסשטאב, אז דאס זאל אויך בעפריעדיגען די מאדערנע און די פארגעשריטענסטע עלטערען.

פארהאן אין אונזער שטאדט חדרים, מאדערנע יודישע שולען, א תלמוד תורה. אמת. מיר ווילען אין יעצטיגען מאמענט נישט אריינדרינגען אין דעם מהות, אין דער ערציהערישער אייגענארטיגקייט פון די אלע אויבענאויסגערעכענטע. מיר ווילען איצט נישט דורכפיהרען איבער זיי קיין אנאליז, אדער אבשאצען זיי מיט'ן מעסטער פון קריטיק. דאס איז א ענין פאר זיך. אונז אינטערעסירט נאר אין איצטיגען פאל א אנדערער מאמענט און דעם טאקי ווילען מיר בעהאנדלען. אויף וואס מיר שטרעבען איצט זיך אבצושטעלען איז אט וואס: וואס טוהען אונזערע פאטענטירטע געזעלשאפטליכע טהוער, אינזערע אזויגערופענע קאנצעסיאנירטע אפוטרופסים פאר'ן אלגעמיינעם יודישען שול-וועזען אין אונזער שטאדט? וואס טהוען זיי, כדי מעגליך צומאכען, אז הונדערטער יונגע יודישע קינדער זאלען ערצויגען ווערען אין יודישען און גלייכצייטיג אויך אין וועלטליכען גייסט?

— ס'איז דא מאדערנע יודישע שולען — וועלען זיי געוויס ענטפערען. אויב אזוי, ווי זשע איז דער דין מיט די הונדערטער און אפשר טויזענדטער יודישע עלטערען, וועמענס עקאנאמישער און מאטעריעלער בעשטאנד עס ערלויבט נישט צו צאהלען פאר זייערע קינדער צו עטליכע זלאטעס א חודש שכר למוד? וואס טהוען זיי איף פאר אט די קינדער?

— דערויף איז פארהאן א תלמוד תורה — וועלען זיי געוויס ווייטער ענטפערען. אויב אזוי וועלען מיר ווייטער פרעגען: וואס טהוען זיי פאר די יעניגע הונדערטער עלטערען, ווען די למודים פון איין זייט און דער פילאנטראפישער חאראקטער פון דער צווייטער זייט פון דער תלמוד תורה, בעפריעדיגט נאך נישט אינגאנצען זייערע געפיהלען און פערלאנגען? וואס טהוט מען פארט מיט די עלטערען. וואס זענען נישט ביכולת צוצאהלען שכר למוד פאר זייערע קינדער און זענען נאך דערצו „געשטראפט" דערמיט, וואס זייער בעגריף, וואס שייך ערציהונג און בילדונג איז ענטוויקעלט אין א ברייטערע מאס פון וועלטליכקייט און פראגרעס?

מיר ווייסען פאראויס דעם תירוץ פון אונזערע מנהיגים: ס'איז נישטא קיין געלד, ס'פעהלען דערצו די געהעריגע און נויטיגע פינאנץ-מיטלען — מיט אזא תירוץ קאנען וואס אנ'אמת אפעררען אלע אנדערע אינסטיטוציעס און געזעלשאפטען, וועמענס עקזיסטענץ עס איז בעיקר אנגעוויזען איף די גערנוויליגע זעלבסט-בעשטייערונגען, אין דער פארם פון מיטגליד'ס-אבצאהלונגען. דאס קאן גיכער זיין א בערעכטיגטער תירוץ פאר אט די יעניגע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס, וועמענס ביודזשעטען עס זענען אנגעוויזען אויף חנדים פון די בעטרעפענדע זעלבסט-בעשטייערונגען. אזאך אזעלכע, וואס שיקט זיך אבער נישט צו זאגען וואס שייך דער קהלה-פארשטעהערשאפט, וועלכע בעשטייערט די שטאדט און מאהנט-איין מיט לעגאלער און געזעצליכער קראפט עטאט-אבצאהל פון דעם גרעסטען טהייל פון די יודישע בירגער פון שטאדט. די קהלה, ווי עס זאל נישט זיין, דיספאנירט מיט גרעסערע סומען, בעזיצט גרעסערע מעגליכקייטען און ס'איז דעריבער פערשטענדליך, אז נישט קיינער ווי זי קאן עס בעווייזען, אז א יודישע פאלקס-שול מיט א ברייטען וועלטליך-פעדאגאגישען פערנעם זאל געשאפען ווערען. מ'ברויך נאך דערצו האבען א גוטען ווילען און די געהעריגע פערשטענדניש.

אינ'ם ביודזשעט פון דער קהלה, וואלט מען גאנץ לייכט געקענט — אויב מ'וואלט נאר געוואלט — אריינשטעלען א ענטשפרעכענדע פאזיציע פאר א סובסידיום אויף דעם צוועק צו שאפען אזא פאלקס-שולע. די עטאט-צאהלערס וואלטען נישט געהאט דאגעגען; אדרבה, האבענדיג געגענזייטיגע נוצען און זעהענדיג רעאלע און נוצליכע מעשים, וואלטען זיי זייערע עטאטאווע שטייערן גערנוויליג און מיטן גרעסטען חשק בעצאהלט.

יעצט איז בין הזמנים. הונדערטער יודישע עלטערן געהען ארום מיט דער דאגה. וואס זאלען זיי טוהן מיט זייערע קינדער. זיי האבען נישט קיין געלד און זיי האבען נישט קיין שולע. טיעף אין זייער הארצען טהוט זיי וועה און עס מוטשעט דער געדאנק, וואס זאלען זיי טוהן מיט דער ערציהונג פון זייערע קינדער. די ארטאדאקסישע פארשטעהער אין דער קהלה האבען זיך יעדענפאלס מיט וואס פארצושטעלען פאר זייערע גענאסען אויף אט דעם געביעט. אין א געוויסע מאס קאנען זיי אט די חנוך און שול פראגע פערענטפערען און בעפריעדיגען זייערע אייגענע, ווי אויך די גאר [illegible] מיט דער תלמוד-תורה. מיט וואס אבער קאנען פערענטפערען די מעהר-וועלטליכע קהלה פרנסים די פראגע פון א

ŻĄDAJCIE WSZĘDZIE
OBUWIA
LUDOWEGO
SPORTOWEGO
TENISOWEGO
„PEPEGE"
-PEPEGE-
POLSKI PRZEMYSŁ GUMOWY T.A.
W GRUDZIĄDZU

TANIE·TRWAŁE·ELEGANCKIE

יודישע פאָלקס-שולע פאר די ברייטע און וועלטליכע פאָלקס-שיכטען?

דאָס שאַפען אזא פאָלקס-שולע, איז ממש א לעבענס-נויטווענדיגקייט פאר הונדערטער יודישע עלטערן פון אונזער שטאָדט, וועלכע זענען רואינירט און עקאָנאָמיש צוזאַמענבראָכען און האָבען ביי קיין אופן נישט די מעגליכקייטען צו בעצאָהלען שכר-לימוד און אויך צוליעב די אויבענגעבראַכטע טעמים קענען זיי נישט זיין דעצידירט אָבצוגעבען זייערע קינדער אין דער תלמוד-תורה. אונזערע קהלה-פאַרשטעהער האָבען נאָך בעדארפט אין פריהערדיגען ביודזשעט אריינשטעלען א אָנגעמעסענע סובסידיע פאַר א פאָלקס-שולע. די וועלכע פאַרשטעהער פון וועלכע א טייל פון זיי זענען צוגעלייגט געוואָרן ראַטמאַנער אין געזו. שטאָדט-ראט, וואָלטען געקענט אויך אויס'פיעל'ן א סובסידיע אינ'ם מאַגיסטראַט-ביודזשעט אויף דעם צוועק. אויב דאָס איז פריהער נישט געטוהן געוואָרען, בריוך עס יעצט אינצעדינגט געטוהן ווערען. עס מוז געשאַפען ווערען א יודיש-וועלטליכע פאָלקס-שולע, וואו אונפערמעגליכע א נטעלגענטע עלטערן זאָלען קענען אָהן אָבגעבען זייערע קינדער, נישט פיהלענדיג זיך קרעמפירט; וואו ס'זאָל נישט זיין באַפאַרקבאַר קיין שום פילאַנטראָפישע טענדענצען, נאָר די שולע זאָל זיין געבויט אויף ריין געזעלשאַפטליכע יסודות, און די קינדער, ווי אויך די עלטערן זאָלען זיך פיהלען פריי און דרייסט; וואו דער פּראָגראַם פון די למודים זאָל ענטשפּרעכען דער מאָדערנער פעדאָגאָניק און וועלטליכקייט; וואו יעדער אינטעליגענטער פאָטער, זאָל, אָבגעבענדיג אָהין זיין קינד, זיין זיכער, אז דאָרט וועט זיין קינד ערצויגען ווערען אלס יוד און מענש, און דערצו נישט זיין געצווינגען אָנצושטרענגען זיך מיט זיינע לעצטע כחות, אָנצופאָרענדיג זיך דאָס ביסעל פון מויל אויף צו בעצאָהלען שכר-למוד, וועלכער ער איז נישט אין שטאַנד און נישט בכח.

אינזערע אויפגעטוהלטע קהלה-פאַרשטעהער דאַרפען זיך נישט האַלטען דאָס סאך גרינג. נישט שטענדיג איז לייכט איבערצוגעהן שטילשווייגענדיג איבער וועקענדע רופען און עפענטליכע אַפעלען. נישט שטענדיג קאָן מען זיך ערלויזען מיט בטיל אין גרינגשעצונג ציפערענטעטערען ברענענדע פראַגען, וואָס פאָדערען א קאָנקרעטע לעזונג און א בעפרידיגענדען ענטפער. ס'קומט א מאָהל א צייט, ווען די, וואָס שטעהען ביים רודער פון געזעלשאַפטליכען אַפּאַראַט מוזען אויף די פיעלע מאָליגע ווענדונגען און אפּעלען געבען א ענטפער. די קאַדענץ פון יעדער געוועהלטע קערפּערשאַפט איז נישט דווירהאַפטיג אויף אייביג.

אויך די קאַדענץ פון אונזערע קהלה פאַרשטעהער לאָזט זיך שוין באַלד אויס און שוין ניט לאַנג וועט קימען די צייט ווען אונזערע קהלה-פאַרשטעהער וועלען ברויכען קומען צום וועהלער און בעווייזען איהם פאָזיטיוו-געשאַפענע מעשים, כדי ווידער צוקריגען ביי איהם פאָליטישע קרעדיט און צוטרוי.

ס'טאָר מעהר נישט געצעגערט ווערען. אַזא פאָלק'ס-שולע בעדאַרף אין דער קורצעסטער צייט בעשאַפען ווערען. די נויט איז גרויס, הונדערטער משפחות און האנדווערקער זענען מאַטעריעל רואינירט און אראָב פון זייער מדרגה און א מאָדערנע וועלטליכע יודישע פאָלקס-שולע איז סאך זייערע קינדער א לעבענס-בעדערפעניש. א יודישע קהלה מיט א דעמאָקראַטישע און וועלטליכע בעפעלקערונג מוז אין דעם ערנסט טראַכטען און אונטערנעמען אין דער היינטיגע רעאלע און קאָנקרעטע שריט. די ערשטע איניציאַטיווע דאַרף אַרויסגעהן פון דער קהלה, וועלכע קאָן דערנאָך צו ציהען און אנגאַזשירען אין דער אקציע די פערזענליכע געזעלשאַפטען, אינסטיטוציעס און אפילו יחידים, וואָס קענען און ווילען פאר דער זאַך עפּעס טוהן.

ב. צווייג.

▪▪▪▪▪▪

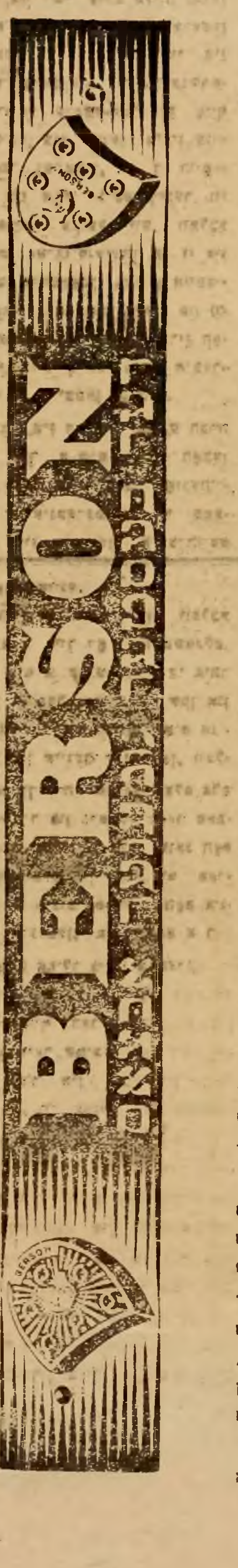

פון די ראדאמער מעשה'לעך.

אז מען יאָגט זיך נאָך צוויי האָזען.

מיר ווייסען נישט, ליבע לעזער, צי זי הערען פון אונזער היינטיגער מעשה'לע האָבען געהערט פון ווערטעל: „אַז מ'יאָגט זיך נאָך צוויי האָזען, כאַפּט מען קיין איינעם אויך נישט".

אָדער נישט. גיכער מסתמא, נישט, ווייל אויב זי וואָלט געוויסט, וואָלט זי נישט פאַר קיין יודישע טאָכטער געדאַכט—נישט געהאַט אזאַ מיאוסען דורכפאַל"..

נאָר יוי די מעשה זאָל נישט זיין, אונזער איינציגע מעשה'לע בעשטעטיגט נאָכאַמאָל דאָס, וואָס מיר האָבען שוין איינמאָל דערמאָנט אין איינער פון אונזער פריהערדיגע מעשה'לעך, אז „קול האָזן כקול שדי". — די שטימע פון פאָלק איז די שטימע פון גאָט און ווער עס פאַסט זיך נישט צו צו א פאָלקס-ווערטעל, דער האָט נאָכדעם צו זינגען און צו זאָגען.

נאָר איידער מיר טרעטען צו צום מעשה'לע גופא מוזען מיר אָבער בעטען ביי אייך, ליבע לעזער, איהר זאָלט פון אונז נישט פאָדערן דווקא דעם נאָמען פון דער העלדין, וואָרום ערשטענס, צו וואָס זאָלען מיר איהר שיטען זאַלץ אויף די ווינדען און פערשאַפען איבעריגען עגמת נפש, אז זי האָט שוין אַזוי אויך די והותר און קיין חבוט-הקבר, דוכט זיך, דאַרף זי שוין נישט לייזען און צווייטענס, ווייסען מיר אָן נישט מיר, און נישט איהר וועלען דערפון געהאָלפען ווערען אין פערקערט ווידער, עס וועט קיינעם חלילה נישט שאַטען, אויב איהר וועט נישט וויסען, ווער דאָס איז. דער עיקר איז דאָך די מעשה און מיר פערזיכערן אייך, אז דאָס איז א מעשה שהיה און טאַקע מיט אונזערע א ראַדאָמער פריילין.

קיינעם איז, דוכט זיך, אין ראַדאָם אַזוי גוט נישט געווען, ווי דער דאָזיגער פריילין, ווייל דער העכסטער אידעאַל, צו וואָס עס שטרעבען אַלע מיידלעך איז זי אויך בתוכם איז נאָך מיט עטליכע חדשים צוריק ביי איהר פערווירקליכט געוואָרען: געהאַט האָט זי א חתן פון ב., וואָס גאָט און לייט האָבען זיך מיט איהם געבענטשט. די חתונה זייערס איז שוין אפילו געווען בעשטימט אויף ל"ג בעומר. און אז דער חתן איז ביי איהר געווען צו גאַסט די צווייטע טעג פסח, האָבען אַלע מקנא געווען איהר גליק.

— א מזל פון א מיידעל! האָט מען זיך געבראַכט — ווכט זיך מיט שעהנקייט האָט זי נישט וואָס צו שטאָלצירען, מיט חכמת אודאי נישט, און אַזא גאָלדענעם יונגערמאַן געקריגען פאַר א חתן, נישט אנדערש „אַז גאָט וויל שיסט א בעזים אויך"..

איז טאַקע אונזער פריילין צוגעקומען געזונד. פון טאָג צו טאָג האָט מען געזעהן ווי זי פּאַפּראַוועט זיך — ממש די שכינה רוט אויף איהר...

נאָר מיר ווייסען נישט, וואָס דאָ איז פּליצלינג געשעהן; צי מ'האָט איהר אַן עין הרע געגעבען, צי דאָס איז געווען בלויז א צופאַל, גיכער מסתמא אַן עין הרע, וואָרום ווי זאָגט מען: „א יודישע עין הרע איז ערגער, ווי א גויאישער כשוף" — און פון איהר גליק האָט זיך איינגעלאָזט א בלאָזע...

א הער מעגט עס הערען, די מעשה

אונזער חוב

פאַר'ן אַרבייטסלאָזען-פאָנד אין א"י.

שוין העכער א יאָהר צייט, ווי עס הערשט אין א"י דער קריזיס. באַלד אין אָנפאַנג האָט מען געפּרובט אין די מאַסגעבענדע ציוני. קרייזן אַרויסוואַרפן די שולד פון קריזיס אויף דעם עלעמענט פון דער 4-טע עליה, נעגען וועלכע ס'איז זאָגאַר אַרויסגעטרעטן מיט ספּעציעלע משפּטים (ווי אין וואַרשע די התאחדות). עס איז געשאַפן א גרויסע פרעסע-באַלצמיק אויף דעם געביעט, ביז וואַנען ס'איז ענדליך קלאָהר געוואָרען, אַז די הויפּטשולדיגע איז טאַקי נישט קיינער, ווי די ציוניסטישע עקזעקוטיווע, וועלכע האָט נישט פאַראויסגעזעהן אַז זי איז נאָך נישט אימשטאַנד געווען אויפצונעמען אַזאַ מאַסען עמיגראַציע פון 40 טויזענד מענטשען יעהרליך. דערין האָבען לסוף אלע איינגעשטימט, איבערהויפּט פּראָפ. ווייצמאַן זעלבסט.

נעמענדיג אין אַכט די דאָזיגע הכרה שטעלט זיך א פראַגע צי האָבען זיך דאַן טאַקי שוין מעהר אָנגעהויבען צו פאַראינטערעסירען די מאַסגעבענדע ציונ. קרייזען, איבערהויפּט אין פוילען וועגען הילפס-מיטלען בכדי צו פערלייכטערען דעם קריזיס צי האָבען זיי ערפילט זייער חוב פון בעשטייערען זיך מיט אַרבייט'ס-טאָג יעדען חודש, אָדער מיט איינמאָליגע שטייערן פאַר די אַרבייטסלאָזע אין ארץ ישראל, אַזוי ווי עס האָבען געטוהן און עס טוהט נאָך היינט דער גאַנצער אַרבייט'ס-ישוב אין א"י.

די פאַקט, דער כאַראַקטער פון לינדערען דעם קריזיס אין א"י לאָזט זיך נאָך ווייט נישט פערגלייכען מיט דעם לינדערונגס-סיסטעם בשעת א קריזיס אין אַנדערע לענדער. אין יעדען לאַנד וואו עס ענטשטעהט א קריזיס קומט די ערשטע אַנטקעגען די מלוכה, נאָכהער אַלע שטאָדט'ס-אָרגאַנען. ווי אויך די געזעלשאַפטען. אין ארץ ישראל האָט נישט די ענגלישע רעגירונג, נישט די שטאָדט-אָרגאַנען. און אפילו נישט די מעהר פערמעגליכע געזעלשאַפטען, זיך פערנומען מיט דעם פּראָבלעם פון אַרבייטסלאָזינקייט.

ווען עס איז נור ענטשטאַנען דער קריזיס און די ערשטע טרויריגע שוואַלבען פון אַרבייטסלאָזינקייט האָבען זיך אָנגעהויבען בעווייזען, האָט באַלד די הסתדרות העובדים (די אַרבייטער אָרגאַניזאַציע) אָנגענומען א בעשלוס צו בעשטייערען יעדען אַרבייטענדען פאַמיליען-מענש מיט 2 אַרבייטס-טעג און יעדען אַרבייטענדען פרייליידיגען מיט 4 אַרבייטס טעג יעדען חודש. פון אָנפאַנג האָט עס געניגענד, אָבער נאָכהער ווען די אַרבייטסלאָזיגקייט האָט אָנגענומען א מאַסען-כאַראַקטער, פערשטעהט זיך, אַז דער קליינער טייל פון אַרבייטענדע האָט נישט געקאָנט אויסהאַלטען די איבעריגע אַרבייטערשאַפט.

דאַן האָט זיך אָנגעהויבען א לאַנג דויערענדע קאַמף פון די הסתדרות העובדים מיט די הנהלה ציונית, ביז וואַנען די לעצטע האָט ענדליך בעשטימט א געוויסע שטיצע פאַר די וואָס זענען אַרבייטסלאָז 6 וואָכען צו 25 פּיאַסטער פאַר א נישט פאַמיליען-מענש און ביז 50 פּיאַסטער פאַר א פאַמיליען-אַרבייטער, וואָכענטליך. היינט, לויט ווי עס הערט זיך, דאַרפט עס פערביטען ווערען מיט 3 טעג אַרבייט פאַר יעדען. עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ שטיצע קלעקט נאָך נישט פאַר א געהעריגע לעבענס ערהאַלטונג. נישט איינמאָהל האָט אַרויסגעלאָזט אויך דער ועד הקהילה פון יפו, תל-אביב, א קול קורא. וואו זיי האָבען אָנגעוויזען אַלס א מוסטער די בעשטייערונג פון די אַרבייטער זעלבסט, און גערופען אויך די איבעריגע מעהר ווייכערע אָנגעקסגען צו קומען די אַרבייטסלאָזע און פּרנסה-לאָזע. אָבער לײדער א גאַנץ קליינער טייל האָט זיך אָנגערופען. ביז וואַנען די הסתדרות העובדים איז געווען געצוואונגען צו רופען נאָך הילף פון דרויסען כחוץ לארץ, און ענדליך איז אויך געשאַפען געוואָרען אַזעלכע אַרבייטסלאָז-פאָנד-קאָמיטעטען פאַר א"י אין גאַנץ פוילען, ווי אויך אין ראַדאָם, וואו מ'האָט אויפגענומען די בעשטייערטע אַרבייט'ס טעג, אָדער טעגליכע פערדינסט-גראָשען.

ס'ווילט זיך גלויבען, אַז ביי אונז אין ראַדאָם, וואו אין בית אשר אין עם איש בארץ ישראל. ווער א שוועסטער, ווער א ברודער, א פאַמיליע, א פריינד, אָדער כּתם בעקאַנטע. פון וועלכע נישט איינער שטעהט דאָרט זיכער אויך אין די רייהען פון הסתדרות העובדים נאָך אַרבייט — וועט דער ראַדינער אונטערשטיצונגס פאָנד אויפגענומען ווערען מיט א געהעריגע פאַראינטערעסירונג.

ראַדאָם, וועלכע האָט זיך שטענדיג

איז א גאַנץ שיינע.

יענע וואָך איז די פריילין, וועלכע מיר האָבען אייך דאָ פאָרגעשטעלט, געפאָהרען מיט א קעגען-וויזיט צו איהר חתן קיין ב. מאַכט זיך פּסח שטן און זי באַקענט זיך אין וואַגאָן מיט אן עלעגאַנטען און שיינעם יונגערמאַן, וועלכער האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט אַלס דער בן-יחיד פון גרעסטען ב-ער פאַבריקאַנט. אויפן גאַנצען וועג האָט מען געשמועסט און אַזוי גוט פערברענגט, אַז אונזער פריילין האָט אינגאַנצען פאַרגעסען, אַז זי האָט א חתן און זי האָט אפילו נישט בעמערקט ווי די צייט איז אַוועק. דער צוג האָט זיך געשטעלט אויף דער סטאַציע ב. אין מיטן פון זייער שמועס האָט דער יונגערמאַן איהר אין ליבע זיך דערקלערט און, ווי זאָגען די פּאָעטען: „ער האָט געפאַנגען איהר האַרץ"...

קומענדיג קיין ב., איז אונזער פריילין מיט איהר פרישע בעקאַנטען געליבטען געגאַנגען אין שטאָדט נישט דורכן הויפּט-גאַנג פון וואָקזאַל נאָר דורך דעם הינטער-טיער, כּדי איהר חתן, וועלכער האָט א הער געוואַרט אָפּוואַרטען. אַזוי ווי זיי האָבען זיך פאַרשטענדיגט דורך בריף, זאָל איהר נישט באַמערקען. דאָרטען האָט מען זיך פריינדליך צושיידט, אין דער האָפנונג זיך ווידער צו טרעפען פאַרנאַכט אין דאָרטיגען שטאָדט גאָרטען.

מיט צומישטע רעיונות, נישט וויסענדיג וואָס צו טון, איז אונזער פריילין אַוועק צו איהר א קרובה, וועמען זי האָט דערצעהלט וועגען איהר מערקווירדיגען באַגעגעניש אין וואַגאָן. אין יענע, דערהערענדיג דעם נאָמען פון יונגערמאַן, וואָס שרכנט זיך צו איהר, האָט איהרע אויערען נישט געגלויבט, און זי האָט איהר געראַטען איבערדרייסן די בעציהונג מיט איהר פריערדיגען חתן און נישט מעלדען זיך אפילו צו איהם, וואָרום זאָגט זי — דער איצטיגער שידוך איז גלייך צום פריערדיגען, ווי טאָג צו נאַכט.

בעקומענדיג די הסכמה פון דער קרובה, וועלכע קאָן אַלס שטאָדטישע אויסגעצייכנט דעם יונגמאַן, איז אונזער פריילין מיט מעהר מוט צו דער בעשטימטע צייט אַוועק צום „ראַנדעוווּ" אויפן אָנגעצייכענטען פּלאַץ, וואו זי האָט שוין געטראָפען וואַרטענדיג אויסגעדולדיג איהר חתן נ"ר 2. פון דאָרט איז מען אַוועק אין קינאָ, פון קינאָ — אין טעאַטער, פון טעאַטער אויף א קאָלאַציע און אַזוי האָט מען פערברענגט די צייט ביז אין גרויסען טאָג אַריין.

פערשיכורט פון גליק און געפינענדיג זיך אַזוי ווי אין הימעלען, האָט זיך אונזער פריילין אומגעקערט צוריק צו איהר קרובה. אָבער ווי דערשטוינט איז זי געוואָרען, ווען אויסטועענדיג די זאַכען און הערענדיג זיך לייגען שלאָפען, האָט זי בעמערקט, אַז עס פעהלען איהר דאָס גאָלדענע האַנט-זייגערל, ווי אויך דער גאָלדענער זשטשאָן און בריליאַנטענע פינגערל — אַלע מתנות פון איהר געוועזענעם חתן...

פערשטעהט זיך, אַז אונזער פריילין האָט שוין קיין שלאָף נישט גענומען און באַלד אינדערפריה איז זי שוין מיט א הר קרובה געווען אין טש-ט הויז. דערהערענדיג אַזאַ מעשה, האָט יענער אויסגעבעטעלט אַלע בייזע חלומות צו זייערע קעפּ, דערקלערענדיג, אַז זיין בן-יחיד איז שוין פון עטליכע וואָכען אין אויסלאַנד, וואו ער שטודירט. ערשט דעמאָלט האָבען זיי זיך אַרומגעזעהן, אַז די פריילין איז געפאַלען א קרבן פון א געמיינעם שווינדעל.

נישט קיין אויסגעשלאָפענע און מיט א פערקלעמט האַרץ האָט זיך אונזער פריילין באַין בריה געמעלדעט צו איהר אמת'ן חתן, נאָר דאָ האָט זי זיך אָנגעשטויסען אויף א צווייטע ענטוישונג: דער חתן איהרער וויל איהר אפילו נישט אָנקוקען. מ'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אָפּוואַרטענדיג איהר נעכטען ביים באַהן האָט ער איהר בעמערקט גייענדיג געאָרעמט מיט א יונגערמאַן, וועלכער איז בעקאַנט אין גאַנץ ב. אַלס א מענש פון דער אונטערוועלט און ער האָט בעשלאָסען, אַז ער קען זיך נישט פאַראייניגען מיט א פערזאָן. וואָס האָט אַזעלכע נאָהענטע בעציאונגען מיט פינסטערע פערזאָנען, בפרט אַז א גאַנצען טאָג האָט זי געפונען פאַר נויטיג זיך אויסבעהאַלטען פון איהם.

ס'האָבען נישט געהאָלפען איהרע טענות, אַז זי קאָן איהם נישט, אַז צופעליג האָט זי זיך מיט איהם בעקענט (וועגען דער גניבה האָט זי זיך שוין אינגאַנצען געשעמט צו דערציילען). זי האָט געמוזט אָפּגעבען פון איהר חתן מיט בזיונות.

און אַזוי איז אונזער פריילין געבליבען ק"ח מכאן וקית מכאן — אָהן דעם ערשטען חתן און אָהן דעם צווייטען און דערצו נאָך אָהן צירונג אויך.

קאַכלעפל.

ל"ג בעומר אויפ'ן פעלד.

(א מעשה'לע פון די אמאליגע קינדער־יאהרען)

כ'בין נאך דאמאלס א קינד געווען. כ'האב געלערענט ביי ר' הערשעלע מלמד צוזאמען מיט נאך קינדער פון חסידישע עלטערען פון אונזער שטאדט. דער רבי איז געווען בטבע זעהר א שטרענגער, פאר'ן קלענסטען חטא, וואס מיר זענען בעגאנגען, אדער פאר ברעכען איף א האר די חדר־דיסציפלין זענען מיר אויסגעשטאנען שבעה מדורי גיהנם. מיר האבען מורא געהאט פאר'ן רבינ'ס א ווינק און געציטערט אימת מות פאר'ן פיסעל קאנטשעק, מיט די פיערפאך געפלאכטענע הארט־שטעכעדיגע לעדערלעך, וואס איז א מינוט נישט אראבגעגאנגען פון טיש, און געקוקט אונז אין די אויגען אריין ווי איינער זאגט: געדענקט קונדסים לערענט מיט קאפ א נישט הויב איך מיך אויף פון ארט און שנייד ענק א בארג. —

א גאנץ יאהר האבען מיר פון רבי'ן נישט געהערט קיין איין גוט ווארט, ער האט אונז נישט געלאזט אויף דער כריי. יעדער מינוט האט ער געהאט פאר אונז א אנדערע ארבייט. ער האט אונז אזוי געפייניגט, אז נישט איינמאל האבען מיר קליינע קונדסים זיך צובונטעוועט און געוואלט מאכען א רעוואלוציע. מיר האבען דעקלערט א גענעראל שטרייק און זיך אבגעזאגט צוגעהן אין חדר. דער רבי האט אבער געהאט א בייזע הצלחה ביי די טאטעס און זיינס איין ווארט, אז מיר זענען שקצים, דראבעס, וואס ווילען נישט לערנען, איז בכח געווען אונטערצובראכען אונזער אויפשטאנד און מיר האבען נעביך בחרפתנו געמוזט געהן צוריק אין חדר און אונטערוואַרפען זיך זיין דיקטאטור. אזוי איז געווען א גאנץ יאהר. פארדאס, אז ס'איז געקומען ל"ג בעומר איז אונזער רבי געווארען א אנדערער מענש. זיין גאנצע שטרענגקייט, בייזקייט און אנגעשטייפקייט איז געווען פלוצליך פארשוואונדען פון זיין דארביינענדיג פנים און זייער ארט האט פארביטען א מילד און צופרידען שמייכעלע. אז מיר זענען געקומען אין דער פריה ל"ג בעומר אין חדר אריין און מיר האבען נאר וואס אבגעדאווענט האט דער רבי אונז מודיע געווען כהאי לישנא: היינט קינדער וועט מען נישט לערנען, מיר וועלען אלע היינט ארויסגעהן אין פעלד פון אונטער דער שטאדט. פאר יעדען בעזונדער פון ענק מאך יאך א פייל־און־בויגען און מיר וועלען ארויסגעהן בעהאפענט אין פעלד אריין. —

דער דאזיגער בעהאפנונג'ס־מאניפעסט און דער עיקר דעם רבינ'ס פלוצלינגע גוטע שטימונג האט אונז קינדער אזוי בעגייסטערט, אז מיר זענען פשוט גרייט געווען אונזער רבי'ן מוחל צו זיין פאר די דאפניקעס און קאנטשעקעס, וואס האבען אונז איבערגעלאזט נאך פרענגעס און טיעפע צייכענס און איהם אויסקושען פאר זיין בעפרייען אונז פון לערנען אויף א גאנצען טאג און פאר זיין שפאציר ארויס אין פעלד אריין.

אונזער רבי האט געהאלטען ווארט און תיכף נאך זיין געגעבענער פרייהייט'ס־קאנסטיטוציע האט ער זיך גענומען פאר דער ארבייט און אויסגעשגיצט פאר יעדען פון אונז א גרויסארטיגען פייל־און־בויגען, און ארום 11 א זייגער פריה האבען מיר ארויסמארשירט אינטער דער שטאדט אין דעם טיפען כהאליגען פעלד פון יענער זייט שטאט. דער טאג איז געווען א הערליכער. דאס גאנצע פעלד איז געווען בעדעקט מיט גרין זיידענע גראזען, וואו האבען זיך געוויגט אונטער'ן פלאטער פון א לייכט קיהל ווינדטעלע. פייגעלעך האבען געטשוויטשעט און אראבגעזינגען פון די בוימער. מיר האבען אבגעעטהעמט און אריינגעטרינקען אין זיך די פריש קוויקענדע פריהלינג'ס־לופט. די הערליכקייט פון די מיט בלימעלעך בעצירטע סאמעט־גראזענע טעפיכער וואס האבען בעדעקט דאס אויף ווייט אויסגעשפרייטע פעלד, האט אונז געכשופ'ט און גערייצט. מיר האבען זיך געלאזט וואויל געהן און ככדר געצילעוועט מיט אונזערע פייל־און־בויגענס אויף די פליהענדיגע פייגעלעך. דער רבי איז זיך די גאנצע צייט געזעסען אונטער א בוים, געהאלטען ביי דער זייט א קליין ספר'ל און פון מינוט צו מינוט געקוקט צו אונז קונדיסים, ווי מיר שטיפען און לאבוסעוען ארום. אז מיר האבען שוין געהאט גוט אבגעבראיעט, האט אונז דער רבי צו זיך צוגערופען און געזאגט מיט א געלעכטעריל: ווי איך זעה, ווייסע חברה'ניקעס שמעקט אייך גוט דאס פעלד. אבי נישט צוגעהן אין חדר, וואס נישט? ווען איהר לערענט אזוי מיט חשק, ווי איהר בראיעט דא ארום, וואלט דאך פון אייך ארויסגעוואקסען מענשען און איך וואלט נישט געברויכט ביי אייך פטר'ען דאס הערץ. —

מיר זענען געווארען אומעטיג, לויט דעם רבינ'ס מינע האט מען דערקענט, אז ער הויבט זיך אן גרייטען אויף צוריק־וועגס און האט אונז בדעה צוריקצופיהרען אין חדר אריין. מיר האבען געשוויגען און אויף דער בעמערקונג פון רבי'ן גארנישט געענטפערט און געווארט אט אט אויפ'ן בעפעהל זיך אומצוקעהרען אין שטאדט. צווישען די חדר־יונגלעך האט זיך געפונען מיין חבר, משה'לע, א פייערדיגער יונגאטש מיט א פיסק. וואס האט זיך גענומען מוטה און א זאג געטוהן צום רבי'ן: אדרבה, זאגט איהר אליין, רבי. צי איז דא אין פעלד נישט בעסער ווי אין חדר? זעהט, רבי, טהוט א קוק, ווי דארט בעהען ארום פויערים מיט די אקער'ס איבער די פעלדער און אקערען די ערד. טהוט א קוק. אויף זייערע הייזעלעך, וויפיל זינענליכט עס גיסט זיך דארט אריין. ווי שטיל און רוהיג דא איז. רבי, טראגט אריבער אהער דאס חדר. וועט איהר זעהן, צי מיר וועלען דא נישט לערנען מיט'ן גרעסטען חשק! זייט א בעלן און פראבירט. —

— ביסט א נאר משה'לע, די פעלדער זענען נישט אונזערע. מיר האבען אויך א מאהל געהאט פעלדער מיט זין, מיט בלומען, מיט אקערס, אבער היינט האבען מיר נישט — האט זיך דער רבי אנגערופען.

ווען און וואו האבען מיר געהאט אזעלכע פעלדער, רבי, — פרעגט ווייטער משה'לע.

— ווען די יודען זענען געווען אין זייער לאנד, אין ארץ ישראל, מיט טויזענדטער יאהר צוריק.

— און היינט פאר וואס האבען מיר נישט?

— ווייל מיר זענען אין גלות. די יודען האבען דאמאלס געזינדיגט, האט זיי גאט ארויסגעטריבען פון הייליגען לאנד.

— און ביז וואנען וועלען מיר אזוי זיין אין גלות, רבי?

— ביז משיח וועט קומען.

— און ווען וועט משיח קומען?

— ווען ס'וועט הייסען פון הימעל

— ווען וועט מען וויסען, אז מ'הייסט פון הימעל, רבי?

— פרעג נישט, משה'לע. אזוי פיעל קשיות,

בשעת מיין חבר משה'לע האט געפיהרט די דיסקוסיע מיט רבי'ן וועגען ביאת המשיח, האבען זיך קליינוואַרג אלע אויסגעזעצט ארום דעם בוים, וואו דער רבי איז געזעסען און צוהערענדיג זיך מיט גרויס נייגעריגקייט צו זייער געשפרעך, האבען מיר גארנישט בעמערקט, ווי פון די געדיכטע קשאקעס און בעבלעטערטע בוימעלעך האבען זיך ארויפגעשארט א גרויסע מחנה שקצים, קליינע און גרויסע און דערזעהענדיג אונז זיצען מיט פייל־און־בויגענס האבען זיי זיך צו אונז א לאז געטוהן מיט שטעקענס, דרענגער און שטיינער און אנגעהויבען אונז מקיים פסק זיין, אז מיר האבען זיך געזעהן מיט ועד עלטער באבע. צומייסט האבען זיי פערפיהרט א מלחמה מיט'ן רבין און איהם געריסען אזוי לאנג ביי זיין לאנג געלבערדעל ביז א העלפט פון רבינ'ס בארד איז געבליבען אין זייערע הענד. אונז קליינוואַרג האבען זיי אויך נישט געזשאלעוועט. זיי האבען אונז קודם כל ענטוואפענט. צוגענומען ביי אונז די פייל־און־בויגענס און האלטענדיג זיך פאר די בייכער פון געלעכטער אויסגערופען: פאטזשע נא נא זשידאווסקע וואיסקא, זעה נאר די ביקסען, די האדמאטען זייערע! מ'האט אונז אויסגעמקל'ט די ביינער. יעדער פון אונז האט בישועות חן אריינגעחאפט צו א פאר סטוסאקעס און קים א לעבעדיגער געמאכט פיס. איינער נאר וואס איז געבליבען א לענגערע צייט אין געפענגשאפט איז געווען דער רבי אונזערער. ער האט געשריגען שמע ישראל און די שקצים'לעך האבען געריסען די בארד, מיט גרויס מיה און מאטערניש האט ער זיך ארויסגעריסען אין בלויזען קאפעל. דאס היטעל האט ער איבערגעלאזט אויפ'ן פעלד און אנטלאפען מיט'ן גאנצען כח. הערענדיג הינטער זיינע פלייצעס אויסגעשרייען: דא פאלעסטיני, מאשקו, דא פאלעסטינא. טאם טוואי קראי, ניע טא. — מיר קלא־

געשטעלט אויף דעם ערשטען פלאץ פאר פערשידענע זאמעל אקציעס. וועט פאר דעם צוועק געוויס ארויסווייזען דעם הייליגען חוב און ערפילען די בעשטייערונגען נישט ווייניגער ווי אין אנדערע שטעדט,

פ. מיללער.

דער שרייבער פון די שורות צאהלט איין פאר איין ארבייטס טאג פאר'ן פ. א. פ. און רופט ארויס פאלגענדע חברים: מאגיסטער אברהם סאלבע, משה ראטענבערג, כראפ. לייביש מילמאן, סטיד. מנחם פעריטער, (ווארשא) מאיר קראיעווסקי. יוסף בלאס. יונה גאלדאק, אייזיק זימלער, ישעיה אייגער, שיוויל ראיאל און שמעון סטראוויצינסקי (קעלץ).

גע חביה זען און געשטאַנען פון דער שפּיץ און זעהענדיג דעם כ'צעהלט אריין, דעם רבי'ן מיט שתים השבען מיר געהאַט געלאָזט א נקמה. זאָל ער וויסען דער רבי אונזערער, אז אונזערע גלייצעס זענען נישט הפקר און אז מ'שלאָגט מען קאָנטשעק מהיט טאָקי ווערט. אונזער חבר משה'לע חאָטש ער איז געווען צווישען אונז דער גרעסטער קונדס האָט אונז געגעבען אויסמופר'ן: שמעקט מען טאַבאַק. מ'טרייבט אונז אַרויס פון חדר, דאָ וואו מ'שמעקט מיט גרינס, וואו ס'איז אַזוי גוט, אַזוי ליכטיג, אַזוי פריי, און איהר לאַכט און האָט נקמה אין רבי'ן, שמעקט'ס טאַבאַק. און דאָס אויס-רעדעניש האָט זיך איהם געשטעלט א טרער אין די אויגען.

אז מ'איז שפּעטער געקומען אין חדר אריין און דער רבי האָט דערזעהן, אז ס'פעהלט איהם א האַלבע בקיר האָט דער רבי געזאָגט צו אונז: זעהט איהר קינדערלעך, אז ס'איז אמת, וואָס איך האָב אייך געזאָגט, אז מיר זענען זינדיג, ווי די שקצים'-לעך זענען נאָר שליחים און מען הייסט זיי דאָס טוהן פון הימעל. זיי זענען גאָרנישט שולדיג. משה'לע האָט אָבער ווייטער געפרעגט: רבי, אפשר זענען זיי די שקצים'לעך טאַקי גע-רעכט, וואָס זיי זאָגען דאָ טאַלעסטיגי און אפשר מיינט מען אויך אַזוי פון הימעל?

– ניין, משה'לע, ס'איז נאָך נישט די צייט, — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

פון דאַמאָלס-אָן זענען אַוועק א סך יאָהרען און דער תלמוד האָט מנצח געווען דעם רבי'ן. דער רבי העלפט היינט בויען די חסידישע קאָלאָניעס אין א"י. זיינע חברים, חסידים און זיין רבי האָבען איהם מיט זיך מיטגע-נומען. און זיין תלמוד משה'לע טריקענט די זומפּען אין עמק. און ווען דער רבי און תלמיד בעגעגענען זיך דערמאָנען זיי זיך אָן דעם ל"ג בעומר אויפ'ן פעלד פון די קינדער יאָהרען און דער רבי טרייסט דעם תלמיד, אז אויב משיח איז נאָך נישט געקומען איז עס יעדענפאַלס אַ'אתחלתא דגאולה..

און משה'לע ווערט געשטאַרקט פונ'ם ליכטיגען אמונה-פייערעל, וואָס ברענט אין די העלע און קלאָרע אויגען פון זיין רבי'ן פון די קינדער-יאָהרען...

בן-דוד.

וואס הערט זיך אין ראדאם.

ראדאם וועט קירצליך האבען דעם לינת הצדק וואס פאר דער מלחמה.

ווי אלע געדענקען, האָט אין ראדאָם פאַר דער מלחמה עקזיסטירט א לינת הצדק, וועלכער האָט זעהר פיעל אויס-געטוהן אויפ'ן געביעט פון ערטיילען מעדיצינישע הילף צו יעדער און אין יעדען נויטיגען מאָמענט. אפילו אין די שווערסטע שעה'ען פון דער נאַכט האָט דער דאַמאָלסדיגער לינת הצדק געהאַט א דעזשורירענדען נאַכט-משגיח, וואָס האָט אין יעדען דרינגענדען פאַל גע-קענט האָבען אין משך פון מינוטען אין זיין בעזיץ א דאָקטאָר און אַלע נויטי-גע מעדיצינישע מיטלען און אַפּטייק. דער לינת הצדק פון פאַר דער מלחמה האָט מיט זיין קאָלאָסאַלער און נוצבאַ-רע טהעטיגקייט זיך ערוואָרבען די אַלגעמיינע אַנערקענונג און סימפּאַטיע פון דער גאַנצער שטאָדט און דער גרעסטער טייל פון די יודישע איינ-וואוינער זענען געווען בעטייליגט אין דער דערמאָנטער געזעלשאַפט זייענדיג פערשריבען אלס מיטגלידער, אָדער אלס נאַכט-משמורים. די לעצטע האָבען געשפּילט א גאָר וויכטיגע ראָליע דער-מיט, וואָס זיי זענען דעלעגירט געוואָ-רען צו די קראַנקע אין שפּיטאָל, ווי אויך צו פּריוואַט-קראַנקע. דאָרט וואו די שוב-מענשען זענען שוין מיעד געוואָרען אומגעהענדיג ביים קראַנקען. דער ל"ה האָט פאַר די נאַכט דעזשו-רירענדע געהאַלטען לעקציעס, רעספּע-ראַטען אין זיי געלערענט ווי אַזוי זיך אומצוגעהן מיטן קראַנקען און איהם בעדיענען. ער האָט געהאַט אין זיין בעזיץ אַן'אַמבולאַטאָריום, אַלע נויטיגע מעדיקאַמענטען, איז געשטאַנען אין קאָנטאַקט מיט אַלע דאָקטוירים און אַפּטייקען. מיט איין וואָרט דער דאַ-מאָלסדיגער לינת הצדק האָט פערנומען איינעם פון די אָנגעזעהענסטע פּלעצער צווישען אַלע ראַדאָמער אינסטיטוציעס. מיטן אויסברוך אָבער פון דער וועלט-מלחמה איז דער ל"ה ליקווידירט גע-וואָרען און ביז היינטיגען טאָג עקזיס-טירט נישט ביי אונז אין ראַדאָם אַזאַ ל"ה ביי דער „עזרה" איז לעצטענס אויך געגרינדעט געוואָרען אַ ל"ה, אָבער אין בעגרעניצטען פאָרם און נישט מיט דעם אַמאָליגען פערנעם. ס'איז ווייט עטליכע וואָכען איז ווידער אַקטועל געוואָרען די פראַגע פון רע-אָרגאַניזירען און איבערבויען דעם לינת הצדק אויף די זעלבע יסודות, וואָס פאַר דער מלחמה. די דאָזיגע איניציאַטיווע האָט ארויסגערופען גרויס פעראינטערעסירונג און צו דער זאַך האָבען זיך ערנסט גענומען די גרינדער פון אַמאָליגען ל"ה ווי אויך דאָקטוירים, פעלשערס און אַ ריי אָנגעזעהענע בעלי בתים פון פערשידענע שיכטען. די סטאַטוטען פון דער מלחמה-ויגער ל"ה זענען לעגאַליזירט און בעשטעטיגט געוואָרען דורך דער מאַכט, און היינטי-גען זונטאָג איז אין לאָקאַל פון געוו. „יבנה" אָבגעהאַלטען געוואָרען די ערשטע גרינדונגס-פערזאַמלונג, אויף וועלכע ס'איז אַניוועזענד געווען א גרעסערע צאָהל מענשען פון פערשי-דענע ספערען, ווי סוחרים, האַנדווער-קער, דאָקטוירים, פעלשערס און פער-שידענע אָנגעזעהענע בירגער. אויף דער פערזאַמלונג איז איינשטימיג אויס-געוועהלט געוואָרען אַ צייטווייליגע פערוואַלטונג, און וועלכע ס'זענען אריין מענשען פון פערשידענע קלאַסען.

אלס די ערשטע אויפגאַבע שטעלט זיך דער ניי-געשאַפענער ל"ה צו פער-בייטערען די מעדיצינישע הילף און דאָס שאַפען אַ נאַכט-בשמור, וואָס זאָל זיך געפינען אין אַ בעזונדער זעלבסט-שטענדיגען לאָקאַל, וואו ס'וועלען דע-זשורירען אַ גאַנצע נאַכט משמורים, וועלכע זאָלען אין אַ נויטיגען קראַנק-הייטס-פאַל, -אָהן אונטערשיעד צי צו אַ רייכען אָדער אָרימען קראַנקען— זיין בכח תיכף אַרויסצורופען אַ דאָק-טאָר. אלץ אַ בייגע נויטיגע איינריכ-טונגען וועלען סיסטעמאַטיש און מיט דער צייט איינגעפירט ווערען.

ועם 1-טען טשערוויעץ זאָל דער נייער ל"ה שוין צוטרעטען צו רעגלע און פּראַקטישע אַרבייט.

די ידיעה, אַז ס'ווערט צוריק בעגייסט דער אַמאָליגער לינת-הצדק, איז אין שטאָדט אויפגענומען געוואָרען מיט גרויס צופרידענהייט און פּראָגנאָזע-סירונג.

יאָ געהן, אָדער נישט געהן.

די יודישע ראַטמענער נאָך נישט אָנגענומען קיין בעשלוס מכח זייער שטעלונג צום נייעם שטאָדט-ראַט.

אין א זעהר נישט בעקוועמע לאַגע געפינען זיך יעצט די ניי אויסגעוועהל-טע בירגערליכע יודישע ראַטמענער. ס'איז זיי שווער אָנצונעמען א קאַנ-קרעטע שטעלונג בנוגע זייער בעטייליגונג אין נייעם שטאָדט-ראַט און די פראַגע: יאָ געהן, אָדער נישט געהן קען ביי זיי נאָך אַלץ ענדגילטיג נישט געלעזט ווערען. דאָס איז דערפאַר, וואָס די פאָלגען פון די יעצטיגע וואַהלען זענען אויפגעפעלען אזוי, אַז די יודישע ראַטמענער האָבען צוליב זייער קליי-נער צאָהל אויפגעהערט צו שפּילען אין נייעם שטאָדט-ראַט די ראָלע פון זיין דאָס צינגעל אויף די וואָגשאָל, איז דעריבער פיהלענדיג זייער שוואַכען כח איז זיי שווער דעסיזיוו אָנצונעמען אַבסאָלוט. ווי מען טיילט אונז מיט, זאָל דער יודישער נאַציאָנאַלער בלאָק האָבען בעשלאָסען צו מאַכען א פראָטעסט געגען די וואַהלען, אָבער מען איז נישט זיכער צי דער פראָטעסט וועט עפּעס ווירקען, מחמת די האַלטונג, או אויך די פּויל-ישע רעכטע פּאַרטייען וועלען פראָטעס-טירען, או גענצליך אָבצופאַלען. אַלע רעכטע פּאַרטייען האָבען אָנגענומען אויף זייער'ס אַ דעפּוטאַטען פערזאַמלונג א בעשלוס צו געהן אין שטאָדט-ראַט און נישט ליינען די מאַנדאַטען. אין אַזאַ פאַל וועט דער פראָטעסט פון בלאָק זיין איינציג און ס'איז דעריבער א פראַגע צי ער וועט האָבען א מעלה.

עס געהען קלאַנגען, אַז די פּ. פּ. ס. האַנדלען אונטער מיט'ן בלאָק. צוזאָ-געענדיג איהם א לאוינק אבי ער זאָל נישט מאַכען קיין רעקורס. ווי אויך מיט דעם פּויליש נאַציאָ-נאַלען לאַגער און צענטרום, פּאָרליי-גענדיג זיי אַלס פּרעזידענט פון שטאָדט-ראַט צו וועהלען דעם רעגענט ה' ראָגוסקי (צענטרום). אויף וויפיל דאָס איז אמת ווייסען מיר נישט, מיר גיבען דאָס איבער אויפ'ן יסוד פון די קורסירענדע קלאַנגען. ווי עס זאָל אָבער נישט זיין, קיין בעשלוס האָט דער בלאָק נאָך נישט אָנגענומען און די אָנפירערשאַפט האָט נאָך נישט צוגעזאָגט בען קיין זיצונג פון אַלע געוועהלטע ראַטמענער כדי געמיינזאַם אַרומצורעדען די לאַגע. ווי די נייע די פּוילישע געוועהלטע ראַטמענער פון בלאָק ערקלערען האַלט מען זיי נאָך נישט פאַר הייך יעלי-קאַנער...

פאַ האָן תשרות, אַז דער בלאָק האָט יאָ בעשלאָסען צו געהן אין שטאָדט-ראַט. מ'קען נאָר נישט דורכקומען

ציווישען זיך צוליב אנדערע טעמים. געמיינט: יאס אדוו. ה' מוליער האט פערשפראכען באם ה' נתן זיגמאן וועט נישט געוועהלט ווערען זאל ער איהם אבטרעטען זיין ארט. היות אבער ווען ה' מוליער זאל זיך אבזאגען פון זיין מאנדאט קומט אין דער רייה ה' שמואל קארמאן, וועלכער איז נישט געוועהלט געווארען, און וועלכער שטעהט אויף א פריהערדיגען פלאץ ווי ה' זיגמאן, געפינט זיך דעריבער דער גאנצער ענין אין גרויס פערלעגענהייט. זאל ה' מוליער לייגען זיין מאנדאט, וועט דאך דער מאנדאט סיי ווי נישט אנקימען צום ה' זיגמאן; זאל ער בלייבען ביים מאנדאט, האט דאך ה' מוליער אבער פערשפראכען אבצוטרעטען זיין פלאץ דעם ה' זיגמאן.

דער ארטאדאקסישער ראטמאן ה' ויסערמאן האט פריוואט צוגעזאגט אבצוטרעטען זיין ארט ה' שמואל קארמאן, נאכדעם ווי דער לעצטער איז ניט דורכגעגאנגען. ער קאן אבער נישט אויספיהרן זיין הבטחה, מחמת זיין פארטיי, ס'הייסט די אגודה, ערלויבט איהם נישט צו רעזיגנירען פון דעם מאנדאט, וואס זי האט איהם אנפערטרויט.

רשימות פון בע'עולה'טע ביים אויסמעסטען דעם אומזאץ-שטייער.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם, וואס ביים אויסמעסטען דעם אבראטאוועשטייער פאר'ן יאהר 1926 זענען שטארק בע'עולה'ט געווארען פיל סוחרים, ווערט אין סוחרים-פעראיין צונויפגעשטעלט רשימות פון יעדער בראנזשע און סעקציע, וואו עס געפונען זיך אזעלכע בע'עולה'טע. אין סוחרים-פעראיין זיצט יעדער נאכט א ספעציעלע קאמיסיע פון א אנדערע בראנזשע, וועלכע בעקענט זיך גענוי מיט דעם ריכטיגען מצב פון די, וואס קומען מאכען רעקורסען און דעם, וועלכען די קאמיסיע געפינט אין, אז ער איז פאקטיש בע'עולה'ט געווארען, ציהט די קאמיסיע איהם ארויף אויף די ליסטע פון די געקשיוודעטע. צושרייבענדיג איהר מיינונג, אז דער פינאנץ-אמט זאל בעריקזיכטיגען זיין רעקורס און דעם שטייער פון אבראט אויסמעסטען לויט דער גרויס פון יאהר 1925. די ליסטעס וועלען צוגעשטעלט ווערען אין פינאנץ-אמט און ביז דעם 20 6 וועלען זיי בעטראכט ווערען אלס א אלגעמיינער רעקורס, צו וועלכען ס'וועלען צוגעצויגען ווערען זאכקענער פון יעדער בראנזשע.

דאס בעטראכטען די עולה-ליסטעס אין דער פא"ם פון רעקורסען, בעפרייט אבער נאך נישט פון איינצאהלען דעם שטייער פון אבראטאוועשטייער. ביז דעם 20 מאי בעדארף יעדער איינצאהלען א העלפט פון דער סומע, וואס מ'האט איהם געשטעלט אויפ'ן יאהר 1926, צורעכענדיג 10%. פאר פערשפעטיגען דראהט א שטראף צו בעצאהלען דעם שטייער מיט א צוגאב פון 4% פון דער סומע אין א חודש. דעם קאן מעגליך זיין דעם פאל, אז דער גאנצער אומזאץ-שטייער פאר'ן בעטרעפענדען יאהר זאל מיט א מאהל איינגעמאהנט ווערען.

א נייע באנדע שווינדלערס גראסירען אין ווארשא.

א באנדע נייע פעלשער האבען זיך בעוויזען אין ווארשא, וועלכע האבען אין רשות א גרויסע צאל אגענטען מיט אנאנימע אונטערנעמער. וואס קלייבען אויף די מיסטקאסטענס, אין קויפען זאגאר לעדיגע שאכטלען פון פאסטא, וועלכע עס ווערען אנגעפילט מיט עפעס א שמירעכץ.

א גאנצע רייע מענשען זענען שוין געפאלען אלס קרבנות פון דעם שווינדעל, טרויעריגער איז גאר, וואס דאס שמירעכץ רואינירט און זאגאר פערברענט דאס לעדער פון די שיך.

די פירמע „זארזשא", וועלכע פראדוצירט די בעסטע אין דער וועלט פאסטא „זארזשא", ווילענדיג זיך טערהיטען פאר פאלסיפיקאטען, טוט שוין פון א לענגערע צייט אן באנדראלירען יעדעס שאכטעל, א דאנק דעם איז יעדער קויפער פון די אנערקענטע און אונפערגלייכע גוטע פאסטא „זארזשא" — זיכער, אז ער בעקומט אנ'אריגינעלען פראדוקט און נישט קיין פאלסיפיקאט. 1—01.

מארד און זעלבסטמארד.

פאריגען דינסטאג 7 א זייגער אין דער פריה איז די פאליציי אלארמירט געווארען פון א שרעקליכען מארדגעשעהעניש. אויפן דירעקטאר פון דער היגער „ספולקא ראלנא" ה' וועגלענסקי האט זיין אייגענע דינסט, טעקלא גראמארסקא, אויסגעפירט א שרעקליכן מארדטהאט, שיסענדיג אין אים פון א רעוואלווער. בשעת די פאליציי איז אנגעקומען אויפ'ן ארט פון געשעהעניש האט זיך פאר איהר פארגעשטעלט א מורא'דיג בילד. אויף דער ערד איז געלעגען דער דירעקטאר אין א קאלושע בלוט און נישט ווייט פון איהם די דיענסט מיט א טיף איינגעשניטענעם האלדז. די ערשטע אויספארשונג האט בעוויזען, אז די דיענסט האט 5 מאהל געשאסען פון הינטען אויפ'ן דירעקטאר און בליידענדיג דערשיטערט פון איהר גראזאמען טהאט האט זי זיך דורכגעשניטען מיט א קוך-מעסער דעם האלדז מיט'ן צוועק צובעגעהן זעלבסטממארד.ביידע קרבנות זענען אין א שווערען צושטאנד איבערגעפיהרט געווארען אין שפיטאל שוו. קאזשמיעזש.

די דינסט גראמאדסקא האט איבערגעלאזט א בריעף אדרעסירט צו איינעם פון די דעפוטאטען.

יואל מאסטבוים אין ראדאם.

דער בעוויסטער יודישער שריפטשטעלער, יואל מאסטבוים, וועט די נאהנטסטע טעג בעזוכען ראדאם, וואו ער וועט האלטען א פארלעזונג א. ד. ט. „דער משפט איבער דער יודישער פרוי". די דאזיגע פארלעזונג האט זיך שטארק קונה שם געווען מיט איהר רייכען און העכסט-אינטערעסאנטען אינהאלט און איבעראל ארויסגערופען א געוואלדיגען אינטערעס צווישען פובליקום. צוליב דער חשיבות און פאפולאריטעט פונ'ם שריפטשטעלער מאסטבוים, ווי אויך צוליב דער גראנדיעזער אזהאנדלונג פון זיין פארלעזונג, איז צו האפען אז די פארלעזונג וועט מאסענווייז בעזוכט ווערען און וועט אראב מיט א גרויסען ערפאלג.

• • •

אין קעלץ האלט ה' מאסטבוים די זעלבע פארלעזונג היינטיגען שבת דעם 21-טען.

פון האנדווערקער-קלוב.

זונטאג דעם 22-טען דעם חודש פינקטליך $7^1/_2$ פארנאכט וועט אין לאקאל פון האנדווערקער-קלוב פארקומען א אויסערגעוועהנליך אלגעמיין פערזאמלונג, אויף וועלכע עס וועט בעהאנדעלט ווערען איניגע לויפענדע וויכטיגע פראגען.

די מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען.

ל"ג בעומר-פייערונגען.

זונטאג דעם 22—טען האלב 7 פריה מאכט דער היגער „שומר הצעיר" ווי אויך דער „השחר" אויספלוגען קיין אנטיניוווקע. דער „שומר הצעיר" ארדענט איין וועט-לויפען, שומרישע פערוויילונגען און די שבועה פאר די שומרים און שומרות פון צווייטען גדוד.

פון „טאז".

זומער-קאלאניעס אין אטוואצק און אין גארבאטקע.

דאס איינשרייבען פון קינדער אויף זומער-קאלאניעס וועט זיך אנהויבען דעם 1-טען יוני (קיין גארבאטקע).

קיין אטוואצק וועט מען אנהויבען פערשרייבען קינדער דעם 21 מאי ד. י. קינדער מיט אנשטעקענדע קראנקהייטען און טובערקוליאז-קראנקע און אויך קינדער יונגער אדער עלטער פון די בעשטימטע יאהרען (7 — 14) וועלען אויף די זומער קאלאניעס נישט ארויסגעשיקט ווערען.

דאס איינשרייבען וועט פארקומען אין ביורא פון „טאז" (דלוגא 24) פון 4 ביז 5 נ"מ.

לטובת דער בוסק-אקציע.

אינם פערגאנגענעם מאנטאג איז פארגעקומען אויף די היגע גאסען א צייכען-פערקויף לטובת דער בוסק-אקציע איינגעארדענט דורך דער געזעלש. „עזרה". ביי א בעטייליגונג פון א קליינע צאהל זאמעל-פארלעך איז געזאמעלט געווארען 239 זל. 34 גר.

לעצטע אויפפאדערונג.

אזוי ווי ה' שמואל קארמאן האט געווארפען אויף מיר בלבולים אין דער געגענווארט פון א גרויסען פערזאמעלטען עולם אויפן לעצטען וואהל-מיטינג אין סוחרים-פעראיין, אלזא פאדער איך איהם אויף צום לעצטען מאהל צו א עהרען-געריכט, אויף זונטאג דעם 22-טען, אין סוחרים-פעראיין, וואו ער זאל זיין בעשולדיגונג געגען מיר בעגרינדען מיט פאקטען. אין פאל פון וועלן ווייטער אבשלעפן דעם ענין וועל איך ציהען די געהעריגע קאנסעקווענצן

מיט אכטונג **מ. קאטליאר.**

לאקאטארען אין סובלאקאטארען פאראיין אין ראדאם.

זונטאג דעם 22-טען פינקטליך 1 א זייגער מיטאג קומט פאר אין לאקאל פון האנדווערקער קלוב זאאל 59 די אלגעמיינע פערזאמלונג פון די לאקאטארען און סובלאקאטארען אין ראדאם. אויף דער טאג ארדנונג שטעהען וויכטיגע פראגען מיט וואהלען פון א נייער פערוואלטונג.

בעמערקונג: אויב צו דער געזעצליכער צייט וועלען נישט זיין די געהעריגע צאל מיטגלידער וועט די פערזאמלונג פארקומען דעם זעלבען טאג 2 אזייגער מיטאג ביי יעדער צאהל מיטגלידער.

קעלצער אבטיילונג.

אסקאר סערוועטניק.

וועגען דער טעטיגקייט פון דער געזעלשאפט „טאז".

אין גיכען הויבט זיך אָן די אַלפּוילישע זאַמעל-אַקציע לטובת דער געזעלשאַפט „טאָז", וועלכע האָט זיך שוין געגוג קינה עס געווען מיט איהר פערצווייגטער טעטיגקייט אויפ'ן געביט פאָלקס-געזונט. עס איז דאָך כדאי צו בעקענען זיך מיט דער טעטיגקייט פון דער אויבענדערמאָנטער געזעלשאַפט, וועלכע האָט אין א קורצע צייט פון הכל פינף יאָהר געשאַפען 53 אָבטיילונגען מיט 12432 מיטגלידער. געגרינדעט געוואָרען איז די געזעלשאַפט אָבצוהיטען דאָס געזונט פון יודען, אָדער ווי מען רופט עס קורץ „טאָז". נאָך אין 1921 יאָהר ווען עס האָט איבעראַל געבושעוועט די טיפוס-עפּידעמיע און הונדערטער טויזענטער יודען האָבען זיך געפונען אָהן שום מעדיצינישע הילף און אויפזיכט. נאָר אינטענסיוו הויבט אָן צו אַרבייטען די געז. „טאָז" אין 1923 יאָהר און ווענדעט אָן איהר טעטיגקייט מעהר אויף פּראָפילאַקטישען יועגען ווי אויך אויף קינדער שוץ און שול-היגיענע. אין דער צייט שאַפט די געזעלשאַפט און איהרע אָבטיילונגען 21 בעראַטונגס-שטעלען פאַר מוטערס און שוואַנגערע פרויען, 39 קינדער-היימען און 14 פונקטען פאַר זויג קינדער. אינטער דער אויפזיכט פון דער געזעלשאַפט געפינען זיך ביים היינטיגען טאָג 3287 זויג-קינדער, 31283 קינדער אין שול-עלטער, און 311 שולען. פאַר די לעצטע דריי יאָהר האָט די געז. אָרגאַניזירט אויף זומער-וואָהנונגען 10.784 אָבגעשוואַכטע און וועניג ענטוויקעלטע קינדער. אויך צו בעקעמפען די פערשידענע עפּידעמיעס, ווי אויך ספּעציעלע קרענק: ווי פוחטען און טראַכאָמע, האָט די געזעלשאַפט אין די גרעסערע שטעט געשאַפען אַמבולאַטאָריומס, וואו עס ווערט ערטיילט אומזיסטע הילף די ליידענדע.

א אויסערגעוועהנליכע אקציע האָט די געז. „טאָז" דורכגעפיהרט מיט היילען „פּאַוואָש" (פּאַ"ך) א קרענק, וועלכע אָמאָליסטען גראַסירט ביי יודען און ביז יעצט אויסגעהיילט העכער פערצען טויזענט קראַנקע.

ביים יעצטיגען טאָג געהערען צו דער געז. „טאָז" 16 אַמבולאַטאָריומס, 12 דענטיסטישע קאַבינעטען, און 6 אַפּטייקען, הזכּער 100 טויזענט ליידענדע האָבען גענאָסען פון מעדיצינישער הילף, וועלכע עס האָבען ערטיילט 143 דאָקטוירים, 13 רענטגעניסטען, 102 פעלדשערס און 7 אַפּטייקערס. א גרויסער קולטורעלען בעדייטונג האָבען די אויפקלערונגס און פּראָפּאַגאַנדע מיטלען, וועלכע עס פיהרט אָן די געזעלשאַפט „טאָז" מיט'ן צוועק צו אויפקלערען דעם ברייטען עולם וועגען אַלע אַנשטעקענדע און קלעפּיגע קרענק און לערענט ווי אַזוי זיך מיט'ן קראַנקען צו בעגעהן און ווי אַזוי זיך אָפּצוהיטען אום ניט חלילה אָנצונעמען זיך פון דער קרענק. אַזוינע פּאָפּולערע פאָרלעזונגען און רעפעראַטען זענען אין דער צייט פון די לעצטע 5 יאָהר געווען העכער 2000 מאָל ביי וועלכע עס זענען אָנוועזענד געווען 192.726 צוהערער. די גאַנצע ביז יעצטיגע טעטיגקייט האָט אָפּגעקאָסט 2.680 000 זלאָטעס, וועלכע זענען אין דער גרעסטער העלפט געדעקט געוואָרען דורך דער יודישער בעפעלקערונג.

די טעטיגקייט פון דער געז. פערגרעסערט זיך מיט יאָהר צו יאָהר און די אויסגאָבען וואַקסען אונאויפהערליך. עס געהט יעצט צום זומער סעזאָן די געז. „טאָז" האָט געשטעלט פאַר זיך די אויפגאַבע צו שיקען 10 טויזענט יודישע קינדער אויף זומער קאָלאָניעס. צו קענען דאָס פערווירקליכען אין לעבען איז נויטווענדיג א גרויסע אונטערשטיצונג פון דער יודישער געזעלשאַפט און דער אַפּעל ווערט געוויס ניט בלייבען אָהן א ענטפער ביי דער יעצטיגער זאַמעל אַקציע לטובת דער געזעלשאַפט.

אויך אין קעלץ איז ווי ניט לאַנג געגרינדעטע אָבטיילונג פון דער געז. „טאָז" צוגעטרעטען צו רעאַ"ע מעשים און ווערט געוויס געפינען א וואַרעמען אָפּקלאַנג ביי אַלע שיכטען פון דער קעלצער בעפעלקערונג אין איהר רוף צו א געמיינזאַמער הילפס אַקציע לטובת דער געזעלשאַפט „טאָז".

רעפלעקסען.

אין קיעלץ איז א מחיה צו זיין א כלל-טוער, א קהל'ס-פערזאָרגער און א פאָרשטעהער. בכל תפוצות ישראל דאַרף אַזאַ איינער ווענינסטענס מאַכען דעם אנשטעל, אַז ער טהוט עפּעס פאַר זיינע וועהלער, ער דאַרף זיך אָנשטרענגען, אָפט זיך פערטיידיגען קעגען פערשידענע אָנפאַלען פון זיינע געגנער, ער דאַרף זיין פרעך, מאַכען מיטינגען, מאַכען אטומעל ארום זיך, א רעש, מיט איין וואָרט, ער דאַרף עפּעס חאָפּש פּתופ. ביי אונז אין קיעלץ איז א רוהיגע שטאָדט, דער עולם איז א מאָרגענ' פערשלאָפען בעשעפעניש און וואויל אין דעם, וואָס כאַפּט אַריין א מאַנדאַטעל, ער איז שוין מיט'ן בענקעל פערזאָרגט אויף אייביג. קיינער משפּט איהם נישט, קיינער קריטיקירט איהם נישט און טאָמער כאַפּט זיך יאָ עמיץ אַרויס מיט א שלעכט וואָרט געפינען זיך באַלד קלוגע מענטשען רודפי-שלום, וואָס רופען זיך אָב: „שש, שווייגט דער כלל טהוער קען זיך נאָך, חלילה וחס, בעליידיגען און איינגאַנצען אונז צוואַרפען א גט און וואָס וועלען מיר דעמאָלט טהוען, מיר האָבען דען אַנ'אַנדערען?" ממש ברילאַנטישע מצבֿשען זענען זיי אונזערע וועהלער! און וואויל איז דעם געוועהלטען. תכססענס, איז דאָ נאָך א ביסעל ארבייט פאַר די וואהלען. אייגענטליך הייסט עס ניטוט קיין אַרבייט, ווייל מען דאַרף קענען אפּצוזאָגען און דאָס קאָסט דאָך קיין געלד נישט. פאַר די וואהלען זענען ביי אונז דאָ פּאַרטייען מיט וועלט-פּאָליטישע פּראָגראַמען פון כל טוב, פון פיינעל-מילך און די קאנדידאַטען קריגען זיך אַביסעל צווישען זיך, נאָר דאָס געדויערט נישט לאַנג. א שעה נאָך די וואהלען ווערט שטיל רוהיג און די געבליבענע געגנער ווערען צווישען זיך צוריק חברים, מען פיהרט ממש א אידילישע לעבען צווישען זיך, ווייל למאי זאָל מען זיך קריגען וועגען פּראָגראַמען, אז מ'קען לעבען רוהיג און גאָרנישט טהוען. ס'מאַכען שלום צווישען זיך דער אגוריסט מיט'ן ציוניסט, דער האַנדווערקער מיט'ן סוחר און דעם וועהלער פּטרט מען א פייג. נישט קשה, קיעלץ איז א רוהיגע שטאָדט און אי"ה ביי פרישע וואָהלען וועט מען אונז ווייטער קיין פעולה נישט טהון.

דער קיעלצער וועהלער האָט א גאָלדענעם כאַראַקטער און א קנאַפּען זכרון. מיט א בלויזען צוזאָג קענסטו איהם קויפען. ער דאַרף נישט קיין שקאָלעס, קיין אינסטיטוציעס און די אַלע נאַרישקייטען. מיט א קליין ביסעל היי אין זשלאָביק קומסטו איהם אָב, דעם קיעלצער וועהלער. ער ווערט נישט נתפעל, אז דער, אָדער יענער אויסדערוועהלטער האָט זיך מעהר פערזאָרגט, ווי דעם כלל. „מילא, טאַקי אַנ'עולה" — זאָגט ער, נאָר ביז צו די צווייטע וואַהלען פערגעסט ער די גאַנצע מעשה און ס'איז ווייטער גוט. צוליב דעם טאַקי הערשט אין אַלע אינסטיטוציעס ביי אונזערע אויסדערוועהלטע אַזאַ רירענדע שלום בית ס'הייסט אויף אידיש ס'איז שלום אין דער היים ווייל אַלע זיצען אין דער היים.. מ'זאָגט, אז די פרנסים האָבען פערגעסען דעם וועג אין די גמינע אַריין, אַזוי לאַנג איז דאָרט קיין זיצונג נישט געווען. דער פּרעזעס פון ראַט פילט זיך צוזאַמענגעוואַקסען אין דער וויצע-פּרעזעס ווערט גלאַט ברוגז. „האָנאָראַווע" זענען זיי ביי זיך אונזערע כלל-טוער, ווי צופּיעשטשעטע יעד-נאַקלעך. דער פּרעזעס פון דער קהלה גייט א קלאַפּ מיט דער נהיר, ווייל ס'וואַקסט זיך איהם, ס'האָט אויף איהם אימיצער קרום געקוקט, אנגעליפט ער פון די גמינע פונקט פאַר פּסח, ווען מ'דאַרף פערזאָרגען אָרימעלייט מיט מצות. נישט קשה צו די קומענדיגע וואַהלען אין שטאָדט-ראַט וועלען די אַלטע פּרעזעסען און וויצע-פּרעזעסען ווייטער קומען מיט זייערע ויסע ריידעלעך. און האַנדווערקער ביי אונז זענען אויך זיידענע מענטשען. ס'איז גענוג פאַר זיי, אז זייערע פאָרשטעהער זאָלען זאָגען: חברים! מיר פערטיידיגען אייער כבוד! און שוין אין אָרדנונג, דאַרף מען שוין נישט קיין פאָלקס-שולע, דאַרף מען שוין גאָרנישט, אבי ווייטער... די טוחטישע פאָרשטעהער האָבען גלאַט פערגעסען, אז זיי זענען נאָר געוועהלט געוואָרען און נישט געזאַלבט געוואָרען אויף מלכים אויף אייביג, ווייל שוין יאָהרען ווייסט מען נישט קיין אַלגעמיינע פערזאַמלונג.

פון געריכט.

דאנערשטאג דעם 12־טען מאי איז אין היגען קרייז־געריכט פארגעקומען דער פראצעס פון די היגע דאקטוירים זילבערשלאג און שאץ, וועלכע זענען אנגעקלאגט געווארען דורכן ד״ר גאלדשטיין פאר בעליידיגונג אין דרוק.

מיט א קנאפע יאהר צוריק איז אין „ראדאמער - קעלצער לעבען" געווען אבגעדרוקט א אפענער בריף, אין וועלכען די דאקטוירים זילבערשלאג און שאץ האבען ערקלערט די סיבות, וועלכע צווינגען זיי נישט צוזאמענארבייטען מיטן ד״ר גאלדשטיין, אנרופענדיג אלס אונעטיש זיין אויפפיהרונג מיט זיי. דער ד״ר גאלדשטיין האט זיי אנגעקלאגט אין געריכט פאר דעם אויסדרוק און געפאדערט זיי צו בעשטראפען.

דאס געריכט אויסהערענדיג די עדות און פארשטעהער פון היגען אבטיילונג פון דאקטוירים־פערבאנד, דעם פארשטעהער פון דעם „ראדאמער־קעלצער לעבען" און דעם געשוואוירענער געריכטס־דאלמעטשער קשיענסקי האט נאך א קורצער בעראטונג ארויסגעטראגען א בעפרייאונגס אורטייל פאר די דאקטוירים זילבערשלאק און שאץ.

א ניט ווענינגען אינטערעס האט ארויסגערופען אין די קעלצער מעדיצינישע קרייזען דער צווייטער פראצעס אין וועלכען דער ד״ר גאלדשטיין האט פיגורירט שוין אלס בעשולדיגטער אין פערשרייבען א סערזשאנט א צו גרויסע, ממש שטערבליכע דאזע מארפין. צו דעם פראצעס זענען געקומען כמעט אלע היגע דאקטוירים, אפטייקערס און פעלדשערס. דאס געזונטהייטס־אמט ביי דער וואיעוואדסטווע האט צוגעצויגען אלס פעראנטווארטליכען דעם ד״ר גאלדשטיין און אפטייקער ווענדקאווסקי, וועלכער האט דעם רעצעפט ארויסגעגעבען. ציליב'ן ניט שטעלען זיך צום געריכט פון דעם עדות ד״ר חאזינער אין פראפעסאר וואכהאלץ אלס עקספערט איז דער פראצעס אפגעלעגט געווארען.

די שטורמישע פערזאמלונג פון די האנדווערקער.

מיט א צייט צוריק האט דער פרעזעס פון האנדווערקער־פעראיין אנגעגעבען זיך אין דימיסיע, דאס האט געגעבען א גרונד דער אפאזיציע, וואס האט זיך לעצטענס געשאפען אין פעראיין און וואס בעשטייט מערסטענס פון יונגע האנדווערקער צו פאדערען אן אלגעמיינע פערזאמלונג. זונטאג איז אונטער'ן פארזיץ פון ה' א. מאנעטא די פערזאמלונג פארגעקומען. נאכ'ן אבגעבען דעם בעריכט האט זיך אנטוויקעלט א דיסקוסיע, אין וועלכע די אפאזיציע האט שארף אנגעגריפען די אלטע פערוואלטונג.

פאר די וואהלען האט ה' גוטמאן פארגעלעגט צו וועהלען א פערשטענדיגונגס־קאמיסיע כדי די וואהלען זאלען נישט בעוועלה'ן קיין שום סעקציעס. די אפאזיציע, וועלכע האט צו דער פערזאמלונג מאביליזירט אלע אנהענגער, האט דעם פארשלאג אבגעווארפען און דאדורך זענען אזעלכע סעקציעס ווי די בעקער און שניידער נישט פערטרעטען אין דער נייער פערוואלטונג.

אין דער פערוואלטונג זענען געוועהלט געווארען די ה״ה מאנעטא, ראוויצקי, י. גוטמאן, מ. סטראוטשינסקי, ש. גוטמאן, ש. סטראוטשינסקי, בארענשטיין, וויינשטאק, לעווי, פיהרמאן א. א.

פון שטאדט־ראט.

אויף דער לעצטער זיצונג פון שטאדט־ראט איז צווישען אנדערע אויך צוטיילט געווארען 5.600 זל. אלס סובסידיעס פאר א רייהע היגע יודישע אינסטיטוציעס. אזוי האבען בעקומען דאס יודישע גימנאזיום 1000 זל. תלמוד־תורה 1000 זל. ישיבה 900 זל. חדר מזרחי 600 זל. ארטאדאקסישער חדר 600 זל. לינת־הצדק 500 זל, „טאז" 500 זל. ביבליאטעק 300 זל. און די קינדערגארטענס - אנשטאלט 200 זל. חוץ דעם בעקומט דאס היגע בית־יתומים א שטענדיגע שטיצע פון מאגיסטראט פון 20.000 זל. יעהרליך.

„טאז" שיקט ארויס קינדער קיין אטוואצק און דרוסקעניק

די פערוואלטונג פון דער געזעלשאפט צו פערהיטען דאס געזונד „טאז" מאכט בעקאנט דאס פון זונטאג אן דעם 22־טען מאי ווערען שוין רעגיסטרירט קינדער אין עלטער פון 7 ביז 14 יאהר אום ארויסצושיקען זיי אויף זומער קאלאניעס וואס די צענטראלע פון דער געזעלש. „טאז" ארדענט איין דאס יאהר אין אטוואצק און אין דרוסקעניק (גראדנ. גוב.)

דאס בעטראכטען און קוואליפיצירען די קינדער וועלען די דאקטוירים זילבערשלאג און שאץ יעדען טאג אויסער שבת פון 11 ביז 1 א זייגער פ. מ. אין אמבולאטאריום פון יודישען שפיטאל.

פון דער קהלה.

אויף דער לעצטער זיצונג פון דער קהלה איז בעטראכט געווארען די רעזיגנאציע פון וויצע פרעזעס פון ראט ה' ד. ראזענבערג. נאך א קורצער דיסקוסיע איז איינשטימיג אנגענומען געווארען די רעזיגנאציע נישט צוצונעהמען און זיך צו ווענדען צום ה' ראזענבערג. אז ער זאל אויף ווייטער אנטייל נעהמען אין די קהלה־זיצונגען.

פערזענליכעס.

ד״ר ה' זילבערשלאג, וועלכער האט א לענגערע צייט געוויילט אין אויסלאנד איז שוין צוריקגעקומען און אנגעהויבען אמטירען אין יודישען שפיטאל און איז אויך שוין טעטיג אין דער קראנקען קאסע.

פון ספארט.

זונטאג איז איפן קאמפס־פלאץ פון „סאקול" פארגעקומען דער ערשטער קוואליפיקאציאנס־מעטש צווישען „מכבי" און „סאקול", וועלכער האט זיך פערענדיגט מיט'ן רעזולטאט 2:0 לטובת „סאקול". דער „מכבי" האט דאס מאל זעהר גוט געשפיעלט און אויסגעצייכענט האבען זיך די שפיעלער עפשטיין, גאלדבלום און פעלדשטיין. פון „סאקול" האבען זיך אויסגעצייכענט קאהאנע און קרופסקי.

שיעדס־ריכטער איז געוועזען מאיאר קאשיבא.

פאר'ן „הזמיר" לאקאל.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם נאטיץ אין פאריגען נומער וועגען דער זאמלונגס־אקציע אויף א לאקאל פארן „הזמיר" אין קעלץ פאנגען מיר אן צו דרוקען די רשימות פון די מנדבים:

ה' לעאן וויינער גיעט 50 זל. און רופט ארויס ה' נתן פרידמאן.

ה' ה. יאקובאוויטש גיעט 25 זל. און רופט ארויס ה' מרדכי רובינשטיין.

ה' זאלצבערג גיעט 10 זל. און רופט ארויס ה' משה זילבערבערג.

ה' וו. זשימנאוואדא גיעט 15 זל. און רופט ארויס ה' ד״ר זילבערשלאק.

ה שיליט גיעט 20 זל. און רופט ארויס ה' דניאל קופפערמינץ.

ה' צבי מאשקאוויטש גיעט 50 זל. און רופט ארויס ה' א. י. מאשקאוויטש.

ה' י. מאשענבערג גיעט 20 זל. און רופט ארויס ה' הערמאן זילבערשטיין.

ה' י. פיאסקאגורסקי גיט 36 זל. און רופט ארויס ה' אפרים גרימאן, א ד״ל גוטמאן, י. גאלדשיידער, הערמאן אסטראוויטש, ש. לעווארטאווסקי.

ה' ה. סאנטשאז גיעט 5 זל. און רופט ארויס ה' ה. טוימאן.

ה' דוד ווארגאן גיעט 25 זל. און רופט ארויס מ. גאלדבערג.

„די יודישע פאדערונגען"

אונטער דעם נאמען איז פאריגע וואך פארגעקומען אין לאקאל פון די היגע ענדעקעס א מיטינג אויף וועלכען עס זענען ארויסגעטרעטען די דעפוטאטען דאבזשאנסקי. און סאכטשינסקי. די רעדנער האבען פארגעשטעלט די פאזאמעלטע די „סכנה" וואס דראהט פוילען דאמאלס ווען די רעגירונג וועט נאכגעבען די יודישע פאדערונגען אי־בערהויפט וועגען פערלייכטערען דאס געזעץ פון זונטאג־רוה.

צום סוף איז אנגענומען געווארען א רעזאלוציע נישט צו דערלאזען אבצושוואכען די הייליגקייט פון זונטאג.

איך זאג אייך א מחיה צו זיין א קעלצער כלל־טוער! אז מען ווערט נאר איינמאהל געוועהלט איז מען פארזארגט אויף אייביג. ווער ס'וויל א רוהיג לעבען מיט א אייביג בענקל, זאל קומען קיין קעלץ און זיך דא לאזען וועהלען.

אפילו איך. וועל ארויסשטעלען מיין קאנדידאטור צו די נעכסטע שטאדט־ראט וואהלען. כ'בין טאקי ניט קיין רעדנער, אבער אין קעלץ דארף מען נישט אבגעבען קיין בעריכטען. למאי האבען אונזערע סענאטארען, וואס זענען אין קעלץ געוועהלט געווארען נאך קיין בעריכט נישט אבגעגעבען און ס'טשעפעט זיי קיינער נישט?

איך זאג אייך, א מחיה צו זיין אין קעלץ א כלל־טוער.

פון מיר לייבוש קאליקע.

בעסטע שיפס קאמוניקאציע צווישען פוילען און קאנאדע
„באלטיק־אמעריקא־ליין"
עמיגראצ"ע — ענינים ערלעדיגט
„בירא „יוס"
קעלץ, קילינסקי גאס № 8

בגדא ומולא־סבא אנו מברכים את
ידידנו וחברנו הנכבד מר חיים
זילוני לרגלי אירושיו את בחירת לבו
מרת מאניה רוזנברג
יהי רצון, שתזכו לבנות את עתידכם
בטוב עושר ואושר על הרי ציון וירושלים.
קיעלץ. שרה יאלטר ארליך.

הלל!
נעם צו די פון מיר געשיקטע
געוואונשען געווידמעט דיין חאכצייט
מיט פרל׳
טאָשיע בראַמבערג
דיין פריינד:
בן־יעקב.

צו דער פערלאבונג פון אונזער
... און ...
לאה באריצקא ... אלי זוסקינד
וינשען מיר א גליקליכע צוקונפט.
עלטערען, שוועסטער, ברודער,
שוואגער און שוועגערין
קעלץ. באריצקי.

Z okazji zaręczyn naszego
kuzyna p. E. ZYSKINDA
— z p. —
LOLĄ BALICKĄ
życzy różowej przyszłości
Zofja Blausztajn
Kielce.

יודישער האנדווערקער־קלוב אין ראַדאָם.

זונטאג דעם 22/5 ה. י. פינקטליך 8 אין אָוונד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאל וואַל 59 א אויסערגעוועהנליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון די מיטגלידער.
וועגען זייער וויכטיגע פראגען — קומט אלע!

Dr. S. WILNER
KRYNICA
Cmach - pocały.
Choroby wewnętrzne
i układu nerwowego.

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ
płóciennego obuwia
znanej fabryki
BATA ZLIN CZECHOSŁOWACJA
w firmie
S. BAKER & Co LTD.
Warszawa,
Zielna Nr. 30
Tel. 80-22, 80 77.

ד״ר
סט.
זילבערשלאַג
קעלץ רינעק
קינדער און א נערליכע
קראַנקהייטען
איז צוריקגעקומען
און נעמט אָן יעדען טאג
פון 11 — 1 נ״מ
און פון 5 — 7 אָוענר.

נייעס! ——— נייעס!
אכטונג!
דעם 20־טען מאי
איז געעפענט געוואָרען דער
פענסיאָנאט
מיט אלע בעקוועמליכקייטען.
אין ווילע כאראשעווסקי
פ. פ. רייכקינד
אין ליטוואק
סס. סוכעדניעוו.
מעסיגע פרייזען.

צו דער חתונה פון מיין ליבען פריינד
און חבר הלל מארימונד
מיט פר״ל
טויבע בראמבערג
פון אָפּאָטאָוו וואונש איך זיי א הארצ געז ברכת מזל־טוב, רייכטום, צופרידענהייט און א גליקליך, הארמאָניש צוזאמענלעבען אין לאנג פון אונזערע אבות.
חיים זילאָני.
קיעלץ.

צו דער פערלאבונג פון
ליבע׳ש האכנבוים
מיט פר״ל חנה קארמאן
ווינשען מיר א הערצליכען מזל־טוב
און א גליקליכע צוקונפט.
חנה יאקובאָוויץ עם פאמיליע.

די נייעסטע און שעהנסטע
„טאפּעטען"
אויף צימער־טאַפּעטירונג
בעדייטענד ביליג, פּערקופט

ש. שטיינמאַן
ראדאם, לובלינער № 21
ביטע זיך צו ערקונדיגען!

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל אונזער פריינד
ה׳ מאיר זילבערבערג צוליבן טויט פון זיין פאטער
יצחק ז״ל
המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
קיעלץ אייר תרפ״ז. ה. טערצארז, ח. וויינריב.

רענטגען און עלעקטרישער
היילגאבינעט
קעלץ, טאַרעאַווא גאַס № 11

רענטגען פאר הייל און ערקענונגס־צוועקען. פאטאגראפיע צו גאַסטראניזאציע און פאראדיזאציע, בעלייכטונגען פון דער אולי־צעיק, פויגעלן א. ד. ג. איבערבערעכונגען, עלעקטראליזע, עלעקטרישע באטאַנען, דיאַטערמיע צו יוהרמען, קאלטע צוברענונגען, ארסאנואליזאציע, היפנאסטיק... בראַנדמארקעס אין מאוגדען, אויף האר א. א. וו. עלעקטרישע ...
קוואַרץ־לאמפּ.

Kino „CZARY" Kielce
Od piątku i dni następnych
Miłostki Carskiego Huzara
z udz. Puszkina
z MALINOWSKĄ i MOSKUŻNEM
w rolach głównych.
KPON! ——— ANONS!
BIAŁE NOCE.

Kino CORSO w Radomiu
היינט און יעדען טאג
דער דעמאָנסטרירט דאָס הערליכע קינאָ־קונסטווערק
גרויס א. ג.
MIASTO GRZECHU
tragedja w 10-ciu aktach.

Kino „ODEON" — w — Radomiu.
Od dnia 16 maja 1927 roku.
Słynne arcydzieło polskiej wytwórni p. t.
Bunt krwi i żelaza
קומט אין בעזוכט דאס הערליכע בילד.

Redaktor i Wydawca CH. H. HERC

Odbito we własnej drukarni Radom Szwarlikowska 20.